

'TORTOSA, 2021: CAPITAL DE LA CULTURA CATALANA. 21 PERSONALITATS EBRENQUES DE L'ART I LA CULTURA QUE ENS HAN PORTAT FINS AQUI'

Xabier Coluig
escriptor

Joan Moreira, el "folklorista estimat" (10/21)

Joan Moreira va néixer a Lleida el dia 5 de juny de 1878. Son pare era Valeriano Moreira, un músic militar gallec destinat al quarter militar de Tortosa, i sa mare, Providència Ramos, una tortosina mestressa de casa. Quan es van casar, viuen a Tortosa, però van haver de traslladar-se a Lleida, estant sa mare embarassada. Per això, Moreira, fent servir la dita "sebrada casolana i collita forastera" sempre deia que ell era tortosí i que va néixer a Lleida "per casualitat". [...] Quan Moreira encara no tenia dos anys, va morir son pare, encara jove, i va tornar a Tortosa amb sa mare, tal com es pot llegir a l'article "L'obra musical, folklòrica i literària de Joan Moreira", d'Albert Aragonés i Joan Francesc Vidal, un text essencial sobre la vida i obra del tan estimat folklorista a Tortosa.

De la mateixa manera que va fer Felip Pedrell, amb qui l'uniria una llarga i sincera amistat, Joan Moreira va ingressar com a escolanet a la catedral de Tortosa, on va unir-se al cor de música d'infants. El seu principal mestre va ser Mariano Baixauli, que al seu torn havia estat format pel mític Joan Nin i Serra. Pioner en l'estudi folklòric valencià, de Baixauli destaca l'interès per la investigació folklòrica i la composició musical que va saber transmetre a Moreira.

Aconsellat per sa mare, amb només vuit anys entra al Seminari Diocesà, al carrer Montcada, en aquell moment per seguir la carrera sacerdotal, però a les acaballes s'hi repensa i se n'acaba sortint. Poc temps després es

casa amb Carmen Montesinos i Revoltós, de qui poc se sap més enllà del fet que era mestressa de casa. Del matrimoni van néixer dos fills (Valeriano i Lluís) i quatre filles (Carmen, Cinta, Concepción i Concha).

El 1897, aprofitant una estada breu a Barcelona, coneix el mestre Lluís Millet, director de l'Orfeó Català, el qual va influir fortament en el seu pensament i va posar-lo en contacte amb els principals músics i corrents musicals de l'època. Tot i guanyar-se la vida de llimador de serres a la fàbrica de Nicolau, ubicada a la Casota, al barri de Ferreries, la passió per la música que Joan Moreira havia adquirit durant els seus anys com a *infantillo* al cor de la seu el porta, el 1905, a crear l'Orfeó Tortosí al Centre Excursionista, del qual exerceix com a director fins al 1912. En la fundació d'aquesta coral resulta decisiu el suport que Moreira va rebre, entre d'altres, del clergue i professor de música Josep Maria Sabaté o de l'intel·lectual Francesc Mestre. Més tard vingueren l'Schola Orfeónica al Col·legi de Vocacions Eclesiàstiques, l'Orfeó Montsià d'Ulldecona i la Unió Coral Roquetense, un cor només masculí, dependent de La Lira Roquetense. No obstant això, no són pocs els qui consideren que el gran llegat musical que Joan Moreira va deixar a la ciutat de Tortosa va ser la lletra de l'*Himne a la Verge de la Santa Cinta* (amb música de Josep Maria Peris) o la *Gran Jota Tortosina*.

La faceta més coneguda de Joan Moreira, però, és aquella de folklorista. El 1905, va rebre una menció honorí-

fica a la II Festa de la Música Catalana, organitzada per l'Ateneu Barcelonès, per la presentació que va fer d'un recull de quinze cançons populars tortosines. Tres anys més tard, durant els jocs florals de Tortosa, guanyà el premi Felip Pedrell amb una col·lecció revisada de cançons populars. Tot aquest material cristal·litzarà el 1934 amb la publicació del seu únic llibre *Del folklore tortosí. Costums, ballets, pregàries, tradicions, jocs i cançons del camp i de la ciutat de Tortosa*. Aquest llibre, que va veure la llum gràcies al suport financer del polític Joaquim Bau -per a qui Moreira va treballar com a secretari particular- i que comptà amb un epíleg de Francesc Mestre, amb paraules d'Albert Aragonés i Joan Francesc Vidal, "és una obra cabdal per al coneixement dels costums, del folklore i de la llengua de la ciutat de Tortosa de principi de segle [...]. És un llibre voluminós, amb un gran nombre d'il·lustracions, que està dividit en tres parts, "a mode de tríptic": Tortosa treballant, Tortosa xalant, Tortosa pregant [...]. Com ja indica el subtítol, es tracta d'un llibre miscel·lani en què trobem un repertori de materials folklòrics gairebé complet: costums del cicle de la vida (naixement, embaràs, part, bateig, confirmació, festeig i casament, engarronades i esquellades, jocs infantils i d'adults); descripcions d'oficis (pescadors, taraners, bugaderes...), festes populars (carnaval, la festa de l'Aldea, la puja da a Mig Camí, la nit de Sant Joan, festes al riu i de carrer, bous, córrers i nits de ronda, albedes...) i festes reli-

gioses (advocacions, processons...); creences (advocacions, oracions, supersticions, medicina i meteorologia populars, éssers fantàstics); toponímia i onomàstica populars; partitures d'himnes, novenes, gojos, balls i danses, tocs de dolçaina i de campanes); refranys i endevinalles; rondalles humanes, llegendes i, sobretot, tradicions locals; materials iconogràfics (una auca, gojos, exvots), etc [...]. Una de les prioritats de Moreira era recuperar, dignificar i impulsar una de les tradicions més característica de les Terres de l'Ebre, la pràctica de la jota cantada improvisada i el folklore musical en general".

Com a escriptor, va produir un grapat de composicions en vers, però val a dir que la línia que separa l'obra literària de Moreira dels seus treballs de caràcter folklòric és, de vegades, difusa, ja que en molts dels seus poemes trobem referències als costums musicals. És per això que podem afirmar que, en el cas de Joan Moreira, estem davant d'un dels més evidents i valuosos exponents d'escriptura costumista de la Catalunya de la

primera meitat del segle XX.

El 2012 va veure la llum de manera pòstuma *Del bon humor tortosí o La exaltació dels humils*, una extensa recopilació d'articles publicats en un altre rotatiu, en aquest cas, l'*Heraldo de Tortosa*, entre el 1929 i el 1935, sota la secció, a nom seu, que portava per títol *Garramanxos de coses i tipos tortosins*. Aquest llibre fa un recull de prop de tres mil malnoms o àlies descoberts en latituds ebrenques, a més de tota mena de rondalles i anècdotes protagonitzades per gent de la terra, "fills de gent sencilla del poble, perquè regularment per als humils, no hi ha cronistes ni historiadors que'ls immortalisen", en les paraules del mateix Moreira. Crida especialment l'atenció la decisió de Moreira de deixar fora d'aquest recull, sense motiu aparent, el relat que conta l'origen del malnom del popular músic de carrer Quico el Célio, convertit en personatge durant el nostre temps i interpretat amb èxit per Arturo Gaya.

Durant la Guerra Civil, Moreira es refugia a una finca als afores de Tortosa per evitar convertir-se en víctima dels aferrissats bombardejos que va viure la ciutat; però, un cop acabat el conflicte bèl·lic, torna a casa seua i restitueix l'Orfeó Tortosí. Havent patit asma durant tota la vida, el 26 de gener de 1951 mor, a Tortosa, com a conseqüència d'una malaltia respiratòria. L'enterrament, al dia següent, fou un dels més multitudinaris que es recorden a la ciutat i totes les esglésies de Tortosa van fer repicar les seues campanes per retre homenatge al folklorista estimat.